

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1987

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΙΟΝΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ. — **Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος,** ὑπὸ τοῦ κ. Βασιλείου Γ. Βαλαώρα*, διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ξενοφῶντος Ζολώτα.

Κατὰ τὴ μακροαίωνα, ἐπὶ 40 περίπου αἰώνας, διαδρομὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ὁ ἴδιος λαός, μὲ τὴν ἴδια γλῶσσα, τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, στὸν ἴδιο τόπο), τὸ μικρὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἓνα ἀπὸ τὰ πάγια γνωρίσματά του. Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς τότε γείτονες λαοὺς (Αἰγυπτίους, Πέρσας, Ρωμαίους, Ὀθωμανοὺς κ.λπ.), οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν ἀνέπτυξαν ποτὲ μιὰ πολυάνθρωπη αὐτοκρατορία, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς ἀντιμετώπισαν τὸ φάσμα τοῦ ἀφανισμοῦ, κυρίως ἀπὸ τὴν ὑπουλο νόσο τῆς ὑπογεννητικότητος, ὅταν δηλαδὴ οἱ κατ' ἔτος γεννήσεις δὲν ἐπαρκοῦσαν νὰ καλύψουν τὰ ὑπὸ τοῦ θανάτου προκαλούμενα κενά. Εὐγλωττα ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι τὰ καυστικὰ σχόλια τοῦ Ἡσιόδου διὰ τὴν τότε κοινω-νίαν τῶν συνανθρώπων του, κι ἐπίσης τοῦ Θουκυδίδου, σχετικὰ μὲ τὸν «ἀμοραλισμὸ» τῶν Ἀθηναίων κατὰ καὶ μετὰ τὸ λοιμὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου. Ἀπὸ τὴν ὀμιχλώδη χαλκολιθικὴ περίοδο (τρίτη π.Χ. χιλιετία) μέχρι τὴ χρυσὴ τοῦ Περικλέους ἐποχῆ, ὁ πληθυσμὸς τῶν προγόνων μας κυμαίνετο μετὰ ὀλίγων ἑκατοντάδων χιλιάδων καὶ πέντε τὸ πολὺ ἑκατομμυρίων κατοίκων.

Μιὰ ὀξείας μορφῆς ὑπογεννητικότης λυμαίνεται καὶ σήμερα ὅλες σχεδὸν τὶς Εὐρωπαϊκὰς χώρες**, καὶ φυσικὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐμφανίσθηκε δύο δεκαετίες μετὰ

* V. G. VALAORAS, *The Present and the Future of the Population of Greece.*

** Μὲ δύο κραυγαλέες ἐξαιρέσεις, τὴν Ἀλβανία καὶ τὴν Τουρκία.

τόν τελευταίο Παγκόσμιο Πόλεμο, και επιδεινώνεται έκτοτε με την καθαρά δια-
 γραφομένη απειλή, να κολοβώσει αισθητά τους πληθυσμούς των μεγάλων χωρών,
 και να εξουθενώσει πιθανώς τους μικρούς που δεν διαθέτουν αρκετά βιολογικά απο-
 θέματα για να άνθξουν σε μια μακροχρόνια προσβολή. Στη δεύτερη αυτή ομάδα
 ανήκει και η χώρα μας, με τη διαφορά ότι η Έλλάς διέθετε σημαντικά δημογραφικά
 αποθέματα, απότοκα της ρωμαλέας αναπαραγωγικής ικανότητας του μετά το 1922
 εισρεύσαντος προσφυγικού πληθυσμού [1]. Με εξαίρεση τη δύσκολη περίοδο του
 δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, που σε μας κράτησε ολόκληρη δεκαετία (1940-
 1949), τα πρώτα συμπτώματα της υπογεννητικότητας σημειώθηκαν κατά τη δεκα-
 ετία 1960 [2], όταν διεπιστώθη ότι η όλικη γονιμότης των Ελληνίδων (γεννή-
 σεις ζώντων επί 1000 γυναικών 15-49 ετών) έπεσε από 3684 γεννήσεις (πενταετία
 1933-37) σε 2185 κατά την τετραετία 1960-63, μια υποχώρηση κατά 40% περίπου
 από το αρχικό επίπεδο [3].

Το πρόβλημα των εκτρώσεων ανέκυψε τότε για πρώτη φορά, σαν ένα από τα
 πιθανά αίτια της υπογεννητικότητας. Και το νεωστί (1962) ιδρυθέν Πανεπιστη-
 μιακό Κέντρο Βιομετρικών και Δημογραφικών Έρευνών (υπό τη δι-
 εύθυνση του γράφοντος) ώργάνωσε μια εύρειας ολκής ανά τον Έλλαδικό χώρο
 έρευνα, που κράτησε 30 μήνες και κάλυψε (με προσωπική κατ' οίκον συνέντευξη)
 άνω των δέκα χιλιάδων υπάνδρων γυναικών ηλικίας κάτω των 55 ετών. Τα κύρια
 εύρηματα της έρευνας (που χρηματοδοτήθηκε από δύο ξένους Όργανισμούς και δη-
 μοσιεύθηκαν έδω και στο έξωτερικό) είναι έν συντομία τα έπόμενα:

— Το σύνολο σχεδόν των γυναικών του δείγματος τάχτηκαν υπέρ της μικρής
 οικογενείας με δύο ή το πολύ τρία παιδιά, διότι (α) όπως προέκυψε από τις
 απαντήσεις τους, τα μωρά δεν πεθαίνουν τόσο συχνά όσο άλλοτε, (β) οι σημε-
 ρиноί γονεΐς θέλουν τα παιδιά τους να μορφωθούν και να ζήσουν καλλίτερη
 ζωή απ' τη δική τους, και (γ) τα οικονομικά τους και οι βιοτικές στίς μεγάλες
 πόλεις συνθήκες, δεν έπιτρέπουν την άνατροφή πολλών παιδιών στην οικογένε-
 νεια.

— Παραδέχτηκαν ότι αντιμετώπιζαν μεγάλο πρόβλημα στην προσπάθειά
 τους να αποφύγουν μια ακόμα ανεπιθύμητη κύηση. Χωρίς από κανένα βοή-
 θεια, δοκίμαζαν στην αρχή τα παλιά παραδοσιακά «μερεμέτια», και όταν όλα
 αποτύγχαναν (τότε δεν υπήρχαν τα σύγχρονα αντισυλληπτικά) κατέφευγαν
 στον ειδικό Γιατρό για τη μόνη σίγουρη διέξοδο, την απόξεση της μήτρας
 (έκτρωση).

— Ἡ συχνότης τῶν ἐκτρώσεων στὸ δείγμα κυμάνθηκε ἀπὸ 20% (ἐπὶ 100 γεννήσεων ζώντων) στοὺς μικροὺς οἰκισμοὺς, μέχρι σχεδὸν 100% στὶς μεγάλες πόλεις, μὲ ἓνα μέσο ὄρο 34%. Ἡ προέκτασις τῶν εὐρημάτων σ' ὀλόκληρο τὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας ἔδινε κάπου 53.000 ἐκτρώσεις τὸ χρόνο, ποὺμποροῦσε πιθανῶς νὰ πλησιάζει τὶς 75.000 (50% τῶν κατ' ἔτος γεννήσεων), ἐὰν συνυπολογίζοντο οἱ ἐκτρώσεις τῶν ἄγαμων γυναικῶν (ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ πάρουν μέρος στὴν ἔρευνα) καὶ ἀκόμα οἱ ἐκτρώσεις ποὺ πιθανῶς ἀπεκρῦβησαν.

Καὶ πῶς ἀντέδρασε ἡ Πολιτεία στὸ ἐθνικῶν διαστάσεων ζωτικὸ αὐτὸ πρόβλημα; Ἡ πολιτεία ἀπλῶς τὸ ἠγνόησε ἐπὶ δύο περίπου δεκαετίες. Πρόσφατα, καὶ γιὰ καθαρῶς δημοκοπικοὺς σκοποὺς, ἐξαγγέλλονται φανταστικοὶ ἀριθμοὶ ἐκτρώσεων (200.000 ἕως 400.000 ἐκτρώσεις κατ' ἔτος!) καὶ δραματοποιεῖται ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος, μὲ τὴν ἄλλοπρόσαλλο ὅμως κατάληξη, τὴν ἀπο-ποινικοποίηση τῆς μοιχείας καὶ τὴ νομιμοποίηση τῶν ἐκτρώσεων! Στὴν οὐσία βάλλεται ὑπόυλως ὁ προαιώνιος θεσμὸς τῆς οἰκογενείας, ποὺ σταδιακὰ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὰ νομικὰ ἐρείσματα εὐσταθείας του, καθ' ὃν χρόνο ὁ σημερινὸς πληθωρισμὸς, ἡ ἀνεργία καὶ ἡ ἀνηλεὲς φορολογία τῶν αὐτο-δηλουμένου εἰσοδήματος μισθωτῶν καὶ συνταξιούχων, καθιστοῦν προβληματικὴ τὴν προσθήκη ἐνὸς ἀκόμα στόματος (παιδιοῦ) στὴν πενόμενη οἰκογένεια τῆς πλειονότητος τῶν φορολογουμένων Ἑλλήνων.

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Μὲ τὸ «μῦθος» τῶν ἐκτρώσεων καὶ τὶς ἐγγενεῖς ἢ παρεμβαλλόμενες δυσκολίες στὴ στήριξη καὶ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῆς σημερινῆς οἰκογενείας, ἀποπροσανατολίζεται ἡ κοινὴ γνώμη ὡς πρὸς τὰ πραγματικὰ αἴτια τῆς «δημογραφικῆς μας νόσου», τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ πρόβλημα ὀξύνεται καὶ πλησιάζει «τὸ ὄριο τῆς μὴ ἐπιστροφῆς». Ἐλαττοῦνται συνεχῶς οἱ γεννήσεις καὶ αὐξάνονται οἱ κατ' ἔτος ἀριθμοὶ τῶν θανάτων, μὲ ἀποτέλεσμα στὶς περισσότερες ἐπαρχίες [4] καὶ τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου χώρας (οἰκισμοὶ κάτω τῶν 10.000 κατοίκων), οἱ κατ' ἔτος θάνατοι νὰ ξεπεράσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν γεννήσεων. Συρρικνώνεται συνεπῶς ὁ παιδικὸς πληθυσμὸς, καὶ ἀραιώνουν λόγῳ ἀστυφιλίας ἢ μεταναστεύσεως οἱ τάξεις τῶν νεαρῶν γονέων (20-40 ἐτῶν), μὲ συνέπεια τὴν ἀντισταθμιστικὴ αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ τῶν ὑπερηλίκων. Ἄπ' ἐκεῖ ξεκίνησε ἓνας ἄλλος θορυβώδης «μῦθος» ὅτι τάχα ἡ Ἑλλάς μετατρέπεται σὲ «χώρα γερόντων». Ἀλλὰ ὅπως καὶ στὸν ἄνθρωπο τὸ γῆρας προαναγγέλλει τὸ βέβαιο θάνατο, ἔτσι καὶ στὸν πληθυσμὸ, ἡ αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ τῶν

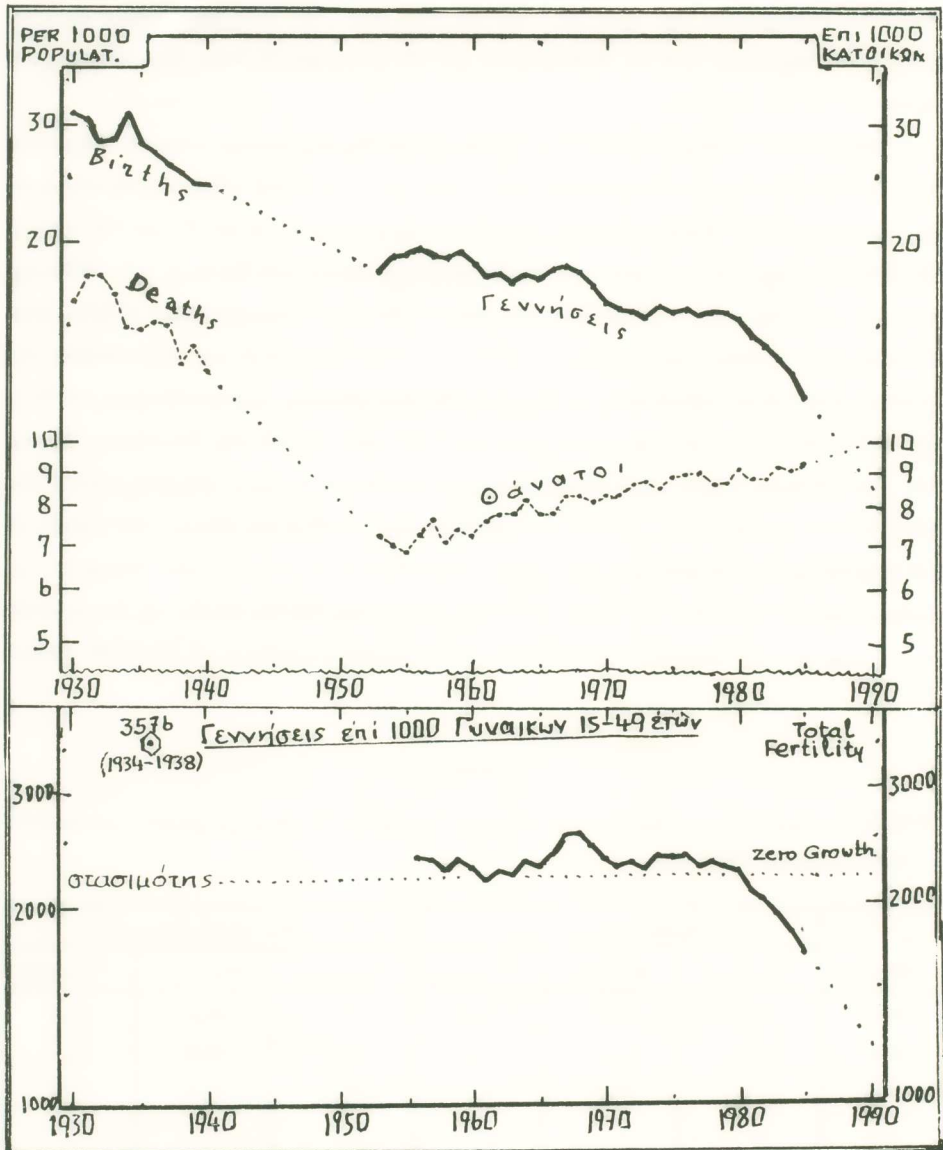
γερόντων έπισημαίνει τήν προσεχή διάλυσή του, άφοϋ δέν ύπάρχουν πλέον άρκετοί «γονεΐς έν ένεργεία» για νά άποτρέψουν με τή γονιμότητά τους τήν έπερχόμενη δημογραφική κατάρρευση.

Άλλά πόσο τεκμηριωμένη είναι ή άπειλή τοϋ δημογραφικοϋ κατρακυλίσματος; Άντι μακρηγορίας, άς εξετάσουμε καλλίτερα τά λιτά άλλα τόσο εϋγλωττα σχήματα τοϋ κειμένου. Έτσι στο πάνω μέρος τοϋ σχήματος 1 (πίναξ 1), με τήν τροχιά τών δύο βασικών παραμέτρων τοϋ πληθυσμοϋ (γεννήσεις και θάνατοι επί 1000 κατοίκων), φαίνεται πρώτα ή μετάπτωση άπό τò σπάταλο προπολεμικό στάδιο άνανεώσεως τών γενεών (με πολλές γεννήσεις και πολλούς θανάτους στη μονάδα τοϋ χρόνου), στην πλέον πρόσφορη κατάσταση τής έλεγχόμενης γεννητικότητας και θνησιμότητας, πάντα μ' ένα μικρό περίσσευμα τής πρώτης επί τής δευτέρας. Όμως, στις χαμηλότερες τώρα τιμές γεννητικότητας και θνησιμότητας παρατηροϋνται δύο άπρόβλεπτες άνωμαλίες. Άντι τής άναμενόμενης σταθεροποίησης τών τιμών σε δυò παράλληλες (όριζόντιες) διαδρομές, έμφανίζεται σύγκλιση τών γραμμών, με συνεχή περίπου μείωση τής γεννητικότητας και συνεχή έπίσης άνοδο τής θνησιμότητας. Και ή δευτέρα έκπληξις έστιάζεται στην καταρρακτώδη μετά τò 1980 πώση

ΠΙΝΑΞ 1.

ΕΛΛΑΣ. Γεννήσεις ζώντων, θάνατοι και Έπεροχή Γεννήσεων. Άριθμοι εις χιλιάδες και ποσοστά επί 1000 κατοίκων. 1930-1985.

Έτος	Άριθμοι σε χιλιάδες			Έπί 1000 κατοίκων		
	Γεννήσεις	Θάνατοι	Έπεροχή	Γεννήσεις	Θάνατοι	Έπεροχή
1930	199,6	103,8	95,8	31,3	16,3	15,0
1935	192,5	101,4	91,1	28,2	14,8	13,4
1940	179,5	93,8	85,7	24,5	12,8	11,7
...
1955	154,3	54,8	99,5	19,4	6,9	12,5
1960	157,2	60,6	96,6	18,9	7,3	11,6
1965	151,4	67,3	84,1	17,7	7,9	9,8
1970	144,9	74,0	70,9	16,5	8,4	8,1
1975	142,3	80,1	62,2	15,7	8,9	6,8
1980	148,1	87,3	60,8	15,4	9,1	6,3
1985	116,5	92,9	23,6	11,7	9,3	2,4

Σχήμα 1. ΕΛΛΑΣ. Γεννήσεις και θάνατοι επί 1000 κατοίκων, 1930-1940 και 1953-1985, και Γεννήσεις επί 1000 γυναικών 15-49 ετών (όλικη γονιμότητα) 1956-1985. Ή μετάβασις από τή σπάταλο (προπολεμικώς) διαδικασίαν ανανεώσεως τών γενεών πρὸς τήν ἐλεγχομένη θνησιμότητα καὶ γεννητικότητα, κατέληξε σὲ μιὰ ἀνωμαλία, τὴν προοδευτικὴν δηλαδή μείωσιν τών γεννήσεων καὶ τὴν βραδείαν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τών θανάτων. Μόνον ἡ ὀλικὴ γονιμότης παρέμεινε περίπου σταθερὰ ἐπὶ μιὰ 20ετία, ἀλλὰ, μετὰ τὸ 1980, κατρακύλησε καὶ αὐτὴ κάτω ἀπὸ τὸ κρίσιμο ὄριο μηδενικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

τῆς γεννητικότητας καὶ στὸν ἀστικό πληθυσμὸ τῆς χώρας. Στὴν ἀπότομη αὐτὴ ἐλάττωση τῶν γεννήσεων καὶ τὴ σύγκλιση τῶν γραμμῶν γεννητικότητας καὶ θνησιμότητας μὲ τὴ διαφαινόμενη προσεχὴ διασταύρωση, ὅταν δηλαδὴ οἱ κατ' ἔτος θάνατοι θὰ ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸ τῶν γεννήσεων, ἐδράζεται ἡ ἀπειλὴ περὶ τῆς ἐπερχομένης ὀξείας δημογραφικῆς κρίσεως.

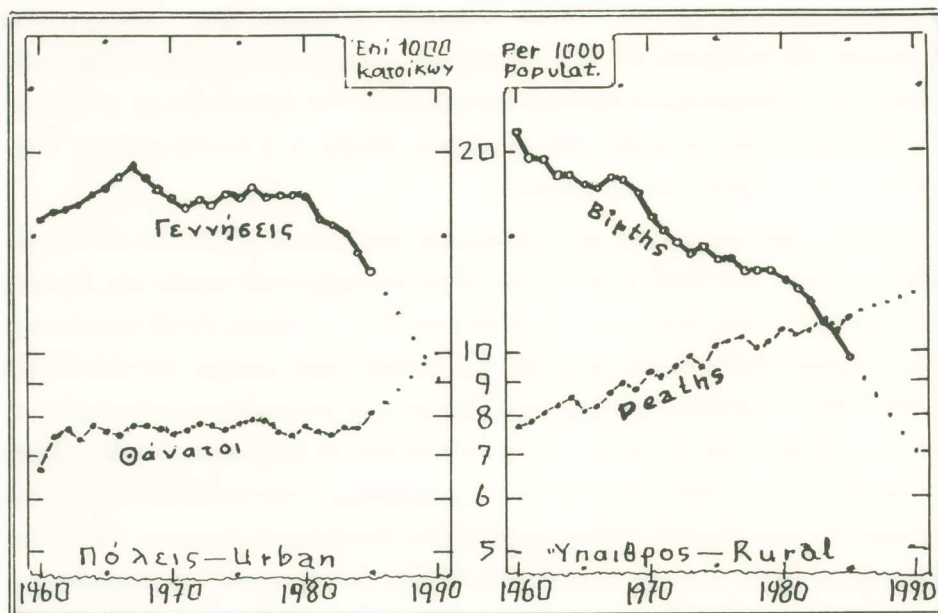
Ἄλλὰ γιατί λιγοστεύουν οἱ γεννήσεις καὶ πληθύνονται οἱ θάνατοι μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν; Καὶ γιατί ἡ (στὸ κάτω μέρος τοῦ σχήματος) πορεία τῆς ὀλικῆς γονιμότητος τῶν Ἑλληνίδων (γεννήσεις ἐπὶ 1000 γυναικῶν 15-49 ἐτῶν) παρέμεινε περίπου σταθερά, στὸ ὕψος τῶν 2,3 παιδιῶν κατὰ μητέρα, ἐπὶ μιὰ 25ετία (1956-1980); (2,2 παιδιά κατὰ μητέρα εἶναι τὸ ὄριο στασιμότητος τοῦ πληθυσμοῦ στὸ ἴδιο μέγεθος). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὸ πληθωρικὸ στὸ ἐλεγχόμενο στάδιο ἀνανεώσεως τῶν γενεῶν, ἔγινε στὴ χώρα μας μᾶλλον κανονικά, ἀλλὰ μὲ μιὰ διαφορὰ, ὅτι μερικὰ κατὰ τόπους προβλήματα (ὅπως π.χ. ἡ ἀραιώσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν «νεαρῶν γονέων», ἡ ἀπότομος αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ τῶν ὑπερηλίκων), συνείργησαν στὴ σύγκλιση (καὶ τὴ μοιραία διασταύρωση) τῶν γραμμῶν γεννητικότητας καὶ θνησιμότητας.

Αὐτὸ ἀναδεικνύεται στὸ σχῆμα 2 (πίναξ 2) , ὅπου ἡ ἀνάλυσις τῶν δύο πλαστογραμμῶν τοῦ πληθυσμοῦ παραμέτρων (γεννητικότης-θνησιμότης), γίνεται χωριστὰ γιὰ τίς ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων πόλεις, καὶ τοὺς μικροτέρους οἰκισμοὺς τῆς ὑπαίθρου χώρας. Στις πόλεις, γεννήσεις καὶ θάνατοι (ἐπὶ 1000 κατοίκων) κρατήθηκαν κατὰ τὴν 20ετία 1960-1980 στὸ αὐτὸ περίπου ὀριζόντιο ἐπίπεδο (17,2 καὶ

ΠΙΝΑΞ 2.

ΕΛΛΑΣ. Γεννήσεις, Θάνατοι καὶ Ὑπεροχὴ Γεννήσεων ἐπὶ 1000 κατοίκων εἰς πόλεις καὶ ὑπαίθρο χώρα. 1960-1985.

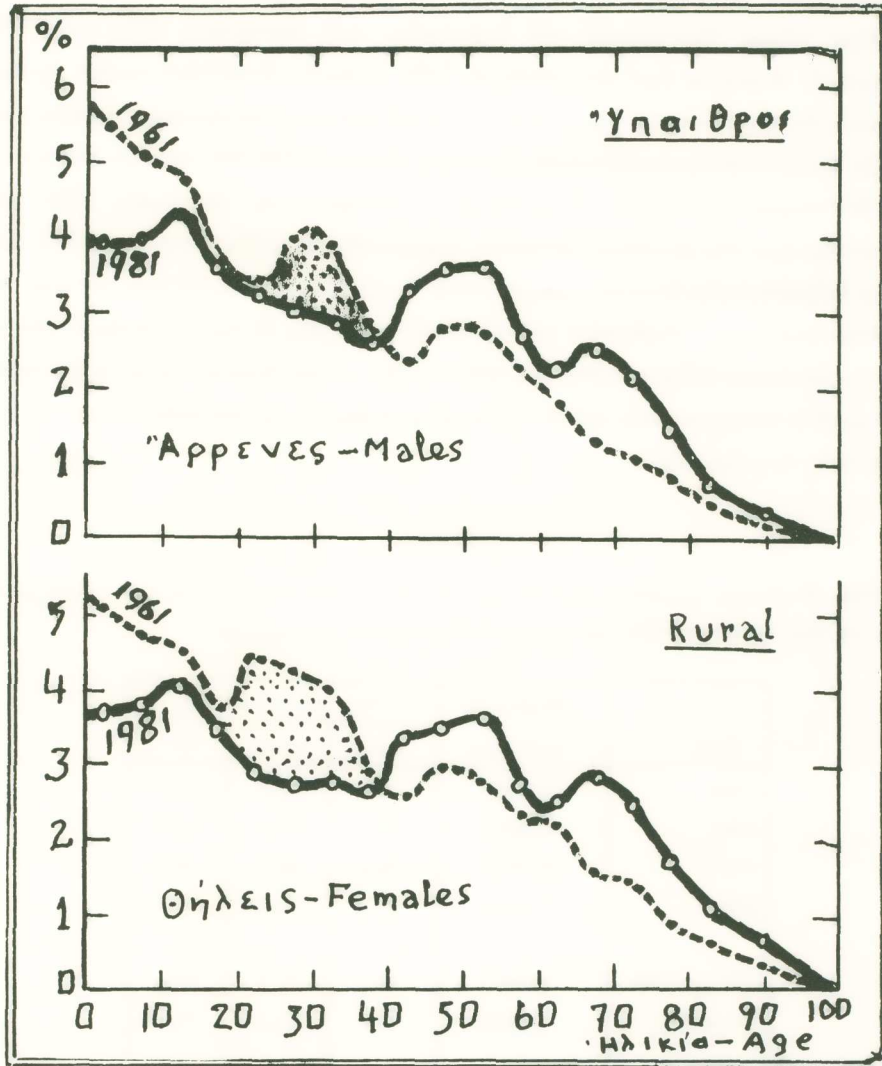
Ἔτος	Πόλεις			Ὑπαίθρος		
	Γεννήσεις	Θάνατοι	Ὑπεροχὴ	Γεννήσεις	Θάνατοι	Ὑπεροχὴ
1960	15,8	6,7	9,1	21,2	7,7	13,5
1965	17,6	7,6	10,0	17,8	8,1	9,7
1970	17,2	7,6	9,6	15,8	9,3	6,5
1975	17,2	7,9	9,3	13,9	10,1	3,8
1980	17,2	7,8	9,4	12,9	10,8	2,1
1985	13,1	8,1	5,0	9,8	11,2	-1,4

Σχήμα 2. ΕΛΛΑΣ. Γεννήσεις και θάνατοι επί 1000 κατοίκων (1960-1985) στον αστικό (πόλεις) και αγροτικό (Ύπαιθρος) πληθυσμό. Συνεχής δημογραφική ύποτονία (ελάττωση των γεννήσεων και αύξηση των θανάτων) στην Ύπαιθρο χώρα, αλλά μόνο μετά το 1980 στο πληθυσμό των πόλεων.

7,5 αντίστοιχως). Η άνωμαλία εμφανίστηκε στην Ύπαιθρο χώρα, όπου κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, οι επί 1000 κατοίκων γεννήσεις περιορίστηκαν από 21,2 κατά το 1960 σε 12,9 κατά το 1980 και 9,8 κατά το 1985. Αντίθετα οι θάνατοι αυξήθηκαν από 7,7 σε 11,2 κατά το 1985, όταν σημειώθηκαν 6000 περίπου περισσότεροι θάνατοι από γεννήσεις. Το συμπέρασμα είναι σαφές και άνησυχητικό. Η δημογραφική νόσος έπληξε κατά προτίμηση την Ύπαιθρο χώρα — ίδια τους όρεινους και νησιωτικούς οικισμούς — όπου οι θάνατοι είναι σήμερα περισσότεροι από τις γεννήσεις, και ο γηράσκων και διαρκώς συρρικνούμενος πληθυσμός φέρεται προς τη μοιραία διάλυσή του. Το τμήμα αυτό του «αγροτικού» πληθυσμού, που άλλοτε άπετέλει τον κορμό της Ελλάδος (70% και πλέον του συνόλου), και τροφοδοτούσε με τα δημογραφικά του πλεονάσματα και τα γεωργικά προϊόντα τον ακόρεστο πληθυσμό των αστικών κέντρων, περιορίστηκε σήμερα στο 40% κι έχασε για πάντα την αναπλαστική για το έθνος ικανότητά του.

Προφανώς, η αίτια τής δημογραφικής καθιζήσεως τής υπαίθρου δέν είναι οί έκτρώσεις — πού σήμερα δέν φαίνεται ν' αποτελοῦν ὑπολογίσιμο παράγοντα στίς δημογραφικές μας ἐξελίξεις — ἀλλ' ἡ προοδευτική ἀπογύμνωσις τῆς ἀπὸ στελέχη τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας (ἄνδρες καί γυναῖκες τῆς πρώτης ὠριμότητος), πού

Σχῆμα 3. ΕΛΛΑΣ. Ἐλλειψις παιδιῶν καί (νεαρῶν) γονέων, καί διόγκωσις τοῦ μετὰ τὴν ἀναπαραγωγικὴ περίοδο καὶ κυρίως τοῦ γεροντικοῦ πληθυσμοῦ παρατηρεῖται στὸ πληθυσμὸ ἀπογραφῆς 1981, σὲ σχέση μ' ἐκεῖνο τῆς ἀπογραφῆς 1961. Ποσοστὰ (ἐπὶ 100 τοῦ συνόλου) τῆς κατὰ φύλο καὶ ἡλικία κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ στίς ἀπογραφές τοῦ 1961 καὶ 1981.

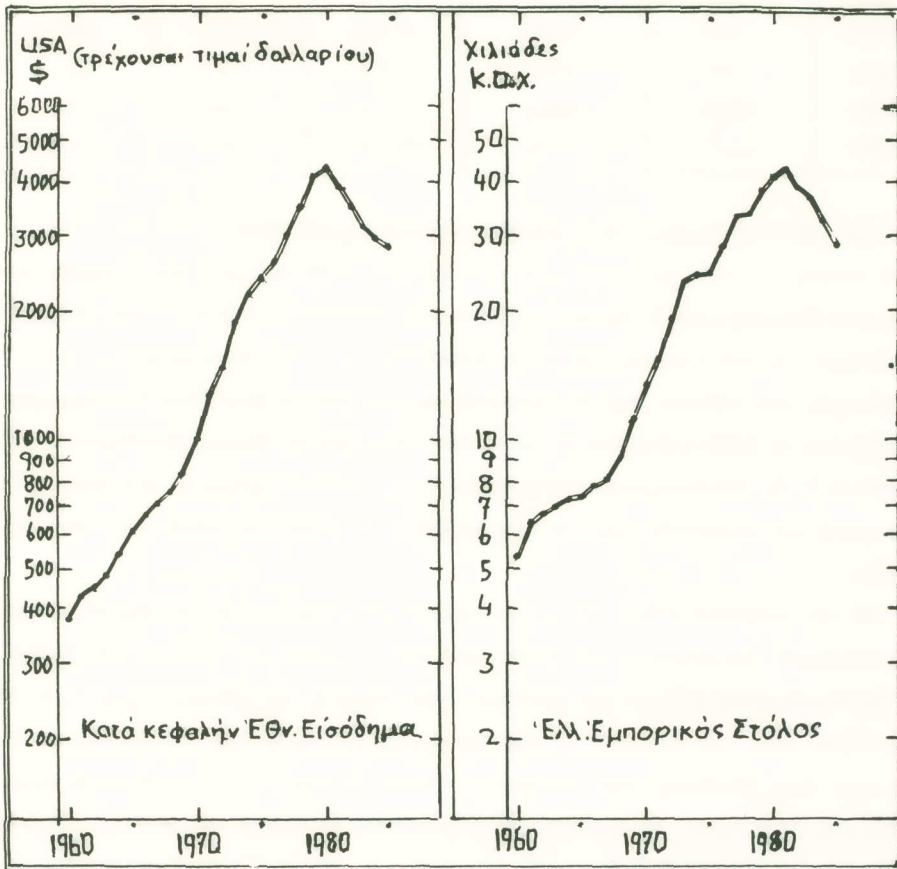
μετακίνηθηκαν προς τις πόλεις ή το εξωτερικό, για οικονομικούς κυρίως λόγους. Λιγοστεύουν προοδευτικώς οι γεννήσεις στην υπαίθρο χώρα, γιατί φεύγουν συνεχώς απ' εκεί οι «υπόψήφιοι γονείς» που δημιουργούν νέες υπάρξεις. Και επειδή λείπουν τὰ σχετικά με τὴ μετακίνηση τῶν κατοίκων στατιστικά στοιχεία, ἀναζητοῦμε τὴν ἀπόδειξη τῶν ἀνωτέρω στὴν κατὰ φύλο καὶ ἡλικία σύγκριση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς υπαίθρου χώρας (ἡμι-αστικός καὶ ἀγροτικός), στὶς ἀπογραφές 1961 καὶ 1981. (σχῆμα 3). Φαίνεται ἐκεῖ ὅτι, κατὰ τὸ 1981 ὑπῆρχαν ὀλιγώτερα παιδιά (φυσικὸ ἐπακόλουθο τῆς κατερχομένης γεννητικότητος) ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτεροι «γονεῖς» στὴν ἡλικία 20-40 ἐτῶν, πού συμποσοῦνται σ' ἓνα ἔλλειμμα 100.000 περίπου ἀνδρῶν καὶ 200.000 περίπου γυναικῶν, σὲ σχέση με τὰ δεδομένα τῆς ἀπογραφῆς 1961. Σὰν ἀντιστάθμισμα τῶν ἀνωτέρω μειώσεων, παρουσιάζεται ἡ ὑψηλὴ κατὰ τὸ 1981 ἀναλογία ἀνθρώπων τῆς δευτέρας (μετὰ τὸ 45ο ἔτος) ὠριμότητος καὶ ἰδία τοῦ ἄνω τῶν 65 ἐτῶν γερωντικοῦ πληθυσμοῦ (πίναξ 3). Στὴν αὔξηση δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν γερόντων ὀφείλεται καὶ ἡ προοδευτικὴ αὔξησης τῆς γενικῆς θνησιμότητος, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὑποχρεωτικῶς καὶ ἀντίστοιχο ὑποβάθμιση τοῦ ἐπιπέδου δημοσίας ὑγιεινῆς στὴν ὑπαίθρο χώρα.

ΠΙΝΑΞ 3.

ΕΛΛΑΣ. Πληθυσμὸς (χιλιάδες) καὶ κατανομὴ (%) στὶς ὁμάδες ἡλικιῶν 0-14 ἐτῶν, 15-64 καὶ 65 ἐτῶν καὶ ἄνω, 1928 ἕως 1981, ἀπογραφαί. 1985-2000 καθ' ὑπολογισμό.

Ἔτος	Πληθυσμὸς (χιλιάδες)	Ἐπὶ 100 τοῦ συνόλου		
		0-14	15-64	65+
1928	6.204,7	32,2	62,0	5,8
1961	8.388,6	26,7	65,1	8,2
1971	8.768,6	25,4	63,7	10,9
1981	9.740,4	23,7	63,6	12,7
Πόλεις, 1981	5.659,5	23,7	65,9	10,4
Ἕπαιθρος	4.080,9	23,7	60,4	15,9
—
1985	9.934,3	20,9	65,8	13,3
1990	9.898,3	19,0	67,4	13,6
1995	9.750,9	16,2	68,7	15,1
2000	9.521,2	13,4	69,8	16,8

Υπάρχουν άραγε κατασταλτικά ή προληπτικά μέτρα για τὸ σταμάτημα τῆς φυγῆς τῶν ἀγροτῶν ἀπὸ τὰ προγονικά τους σπίτια καὶ χωράφια; Μόνο μὲ τὴν ἐπιτόπιο δημιουργία οἰκονομικῶν μονάδων γιὰ τὴν ἀπορρόφηση τοῦ πλεονάζοντος ἐργατικῶν δυναμικοῦ, καὶ τῶν βασικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν (ὑγεία, παιδεία κλπ.), θὰ προτιμήσουν οἱ ἀγρότες νὰ παραμείνουν στὰ πατρικά τους χῶματα καὶ νὰ προκόψουν ἐκεῖ μὲ τὴν οἰκογένεια, πὺ ἐνδεχομένως θὰ δημιουργήσουν. Παρόμοια ὅμως μέτρα εἶναι μακρόχρονα, δαπανηρὰ καὶ δυσεφάρμοστα, καὶ ἡ ἀπὸ ἐτῶν χρονίζουσα δημογραφικὴ ὑποτονία τῆς ὑπαίθρου χώρας, ξεπέρασε πιθανῶς τὸ ἀνατρέψιμο ση-

Σχῆμα 4. ΕΛΛΑΣ. Κατὰ κεφαλὴν ἔθνικὸ εἰσόδημα εἰς δολλάρια τρεχοῦσης ἀξίας, καὶ ἐμπορικὸς στόλος εἰς χιλιάδες κῶρων ὀλικῆς χωρητικότητος, 1960-1985. Ἡ σχεδὸν ὁμοίμορφος μετὰ τὸ 1980 πτώσις τῶν εἰκονιζομένων ποσοτήτων, παραλληλίζεται μὲ τὴν ἀνάλογο πτώσιν τῆς γεννητικότητος.

ΠΙΝΑΞ 4.

ΕΛΛΑΣ. Έθνικὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα. Έμπορικὸς στόλος (ἀριθμὸς πλοίων καὶ ὀλικὴ χωρητικότης). Όλικὴ γονιμότης (γεννήσεις ἐπὶ 1000 γυναικῶν 15-49 ἐτῶν) καὶ ἰσολογισμὸς γεννήσεων καὶ θανάτων.

Έτος	Έθν. Εἰσόδημα (δολλάρια ΗΠΑ)	Έμπορικὸς Στόλος		Όλικὴ Γονιμότης	Γεννήσεις ἐπὶ 100 θανάτων
		Πλοῖα	Χιλιάδες Κ.Ο.Χ.		
1960	378	1.043	5.384	2.277	260
1965	606	1.570	7.256	2.297	225
1970	999	2.319	13.539	2.337	196
1975	2.368	3.216	24.820	2.365	178
1980	4.300	3.942	41.229	2.227	170
1985	2.894	2.456	28.646	1.677	125

μεῖο τῆς «μὴ ἐπιστροφῆς». Έπιπρόσθετο μελανὸ σημεῖο εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ 1980 ραγδαία πτώση τῆς γεννητικότητος καὶ στὸν ἀστικὸ πληθυσμὸ, ποὺ ἀσφαλῶς δὲν πηγάζει ἀπὸ ἔλλειψη γονέων τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας, οὔτε φυσικὰ ἀπὸ ἐπιδημία ἐκτρώσεων. Άλλοῦ συνεπῶς πρέπει νὰ βρῖσκονται τὰ αἷτια τῆς πρόσφατης ὑπογεννητικότητος τῶν πόλεων. Καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι τὰ ἴδια αἷτια ποὺ προκάλεσαν τὴ μετὰ τὸ 1980 σοβαρὰ ἐλάττωση τοῦ κατὰ κεφαλὴν ἔθνικου εἰσοδήματος τῶν Έλλήνων, ἢ τὴν ἀποδυνάμωση τοῦ ἐμπορικοῦ μας στόλου (σχῆμα 4), καὶ γενικὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ καχεξία ποὺ μαστίζει τὴ χώρα μας κατὰ τὴν τελευταία ἐξαιτία.

Μὲ τὸν τρέχοντα ρυθμὸ τῆς ὑπογεννητικότητος, καὶ τὴν ἀντισταθμιστικὴ (λόγω ἀναλογικῆς διογκώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὑπερηλικίων) αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θανάτων, εἶναι πιθανὸν ὅτι σύντομα (ἴσως τώρα ἢ τοῦ χρόνου) ἡ χώρα μας θὰ διολισθηεῖ πρὸς τὴν κατωφέρεια τῆς ἀρνητικῆς αὐξήσεως (μὲ ὄλονεν περισσοτέρους κατ' ἔτος θανάτους ἀπὸ γεννήσεις), ὅποτε θὰ ἀρχίσει ἡ προοδευτικὴ συρρίκνωση τοῦ πληθυσμοῦ, μὲ ἄγνωστο ἀλλὰ δυσοίωνα τὸ τέρμα της. Καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἀναλογίας μετὰξὺ ἀνθρώπων τῆς ἀναπαραγωγικῆς (καὶ παραγωγικῆς) ἡλικίας καὶ ἐκείνων εἰς τὰς μετέπειτα ομάδας τῶν συνταξιούχων (καὶ ἄρα μόνον καταναλωτῶν καὶ ὄχι παραγωγῶν), θὰ θέσει ὀξὺ πρόβλημα περαιτέρω ἐπιβιώσεως τῆς Έλλάδος ὡς ἀνεξαρτήτου πολιτείας, ἐν ὅψει μάλιστα καὶ τῶν ἀρπακτικῶν διαθέσεων ποὺ ἐκδηλοῦνται τελευταίως ἀπὸ γειτονικὰ μὲ ἡμᾶς κράτη. Βεβαίως καὶ ἄλλοτε — μὲ

παράδειγμα την πρώτη δεκαετία του αιώνας μας — ή μικρή τότε Έλλάς τῶν 2,6 ἐκτμ. κατοίκων, μὲ τὸ στάσιμο (λόγω ἐντατικῆς πρὸς τὴν Ἀμερικὴ ἀποδημίας) πληθυσμὸ καὶ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἀποτελεμάτωση, ἀντιμετώπιζε τὸν κίνδυνο τῆς διαλύσεως. Ὅμως, ἡ ρωμαλέα μετὰ τὸ 1910 ἀντίδραση τῆς Πολιτείας καὶ ἡ ἐπιτυχὴς Βαλκανικὴ Ἑκστρατεία, ἀναζωογόνησαν τὴ βιολογικὴ (καὶ δημογραφικὴ) ὑπόσταση τοῦ Κράτους καὶ ὀριοθέτησαν τὴν πορεία πρὸς τὴ σύγχρονη ἀνάπτυξη τῆς χώρας.

Καὶ τώρα ποῦ πᾶμε; Κάθε ἐποχὴ κινεῖται βεβαίως μέσα στοὺς δικούς της συντελεστές, καὶ ἡ ἐπαχθὴς δεκαετία τοῦ 1980 δὲν ἀφίνει πολλὰ περιθώρια γιὰ μιὰ προσεχὴ καὶ παγία οἰκονομικὴ καὶ δημογραφικὴ ἀνάκαμψη. Οἱ ἐξελίξεις ὅμως δὲν θὰ παύσουν νὰ κινοῦνται πρὸς τὸ καλλίτερο ἢ τὸ χειρότερο. Κι αὐτὸ δικαιολογεῖ τὴν προσπάθεια γιὰ μιὰ διερεύνηση τῆς πιὸ πιθανῆς μελλοντικῆς πορείας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, τουλάχιστον μέχρι τὸ τέλος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος.

ΚΑΙ ΤΟ ΑΔΗΛΟ ΑΥΡΙΟ

Κανεὶς βεβαίως δὲν μπορεῖ νὰ προβλέψει μὲ ἀκρίβεια τίς μελλοντικὲς δημογραφικὲς ἐξελίξεις. Κι ἔνα ὑποκατάστατο αὐτῆς τῆς ἄπιαστης προφητείας, εἶναι ἡ προβολὴ τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τίς ἐπόμενες μέχρι τὸ ἔτος 2000 πενταετίες, βάσει τῶν πιὸ πιθανῶν ἐκτιμήσεων τῶν δύο βασικῶν πλαστοργῶν τοῦ πληθυσμοῦ δυνάμεων, τῆς θνησιμότητος δηλαδὴ καὶ τῆς γεννητικότητος. Μὲ σημεῖο ἐκκινήσεως τὸν ὑπὸ τῆς ΕΣΥΕ ὑπολογισθέντα διὰ τὸ 1985 πληθυσμὸ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ γνωστὰ ἀπὸ τὸ 1984 πηλίκια ἐπιβιώσεως τῶν κατὰ φύλο ἀλληλοδιαδεχομένων ομάδων ἡλικιῶν, μετακινεῖται σταδιακὰ ὁ ἐκάστοτε πληθυσμὸς πρὸς τὰ ἔτη 1990, 1995 καὶ 2000, σύμφωνα μὲ τὰς ἐνδείξεις τῶν διὰ τὸ 1980 καταρτισθέντων Ἑλληνικῶν Πινάκων Ἐπιβιώσεως [5].

Ἐπίκαιρο στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐρώτημα εἶναι μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθεῖ κάποια ἄλλη σειρά μὲ περισσότερο εὐνοϊκὰ πηλίκια ἐπιβιώσεως, δεδομένου ὅτι στὴ μακρὰ σχετικῶς σειρά τῶν Ἑλληνικῶν Πινάκων Ἐπιβιώσεως (1879, 1920, 1928, 1940, 1950, 1960, 1970 καὶ 1980), ἡ αὔξησις τῆς κατὰ τὴ γέννηση προσδοκωμένης ζωῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε συνεχῆς καὶ ἀδιάλειπτος, ὡς κατωτέρω:

ΕΤΟΣ — ΑΡΡΕΝΕΣ — ΘΗΛΕΙΣ

1879 36,0 37,5 έτη

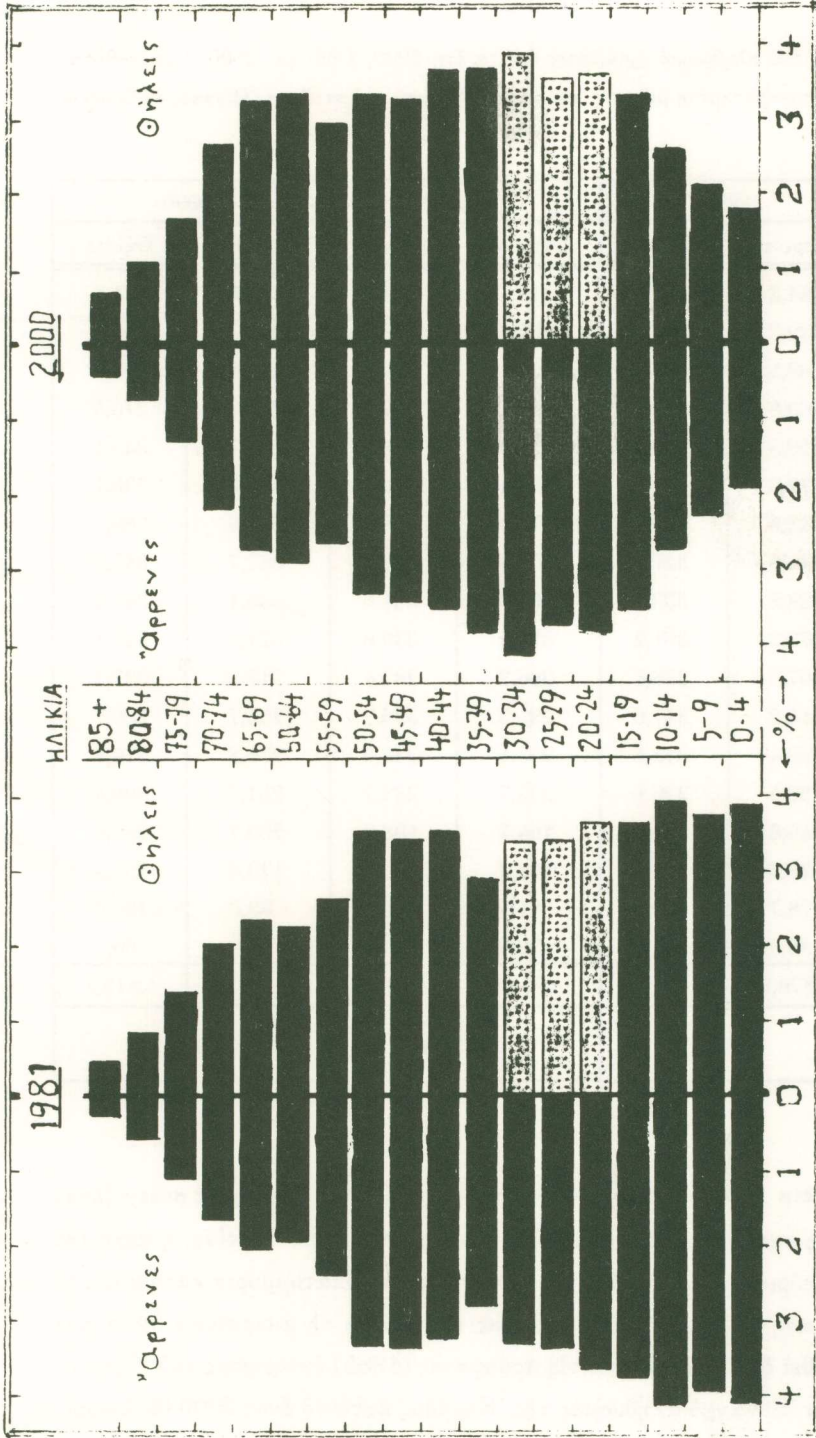
1928 45,0 47,5 »

1980 72,2 76,4 »

Δύο στοιχεΐα συνείργησαν στὴν υἰοθέτηση τῆς παραπάνω τακτικῆς. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἶχε, κατὰ τὸ 1980, προωθηθεῖ στὰ διεθνῶς ὑψηλότερα κλιμάκια τῆς κατὰ τὴ γέννηση προσδοκωμένης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὲ πολὺ μικρὰ περιθώρια περαιτέρω βελτιώσεως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ συνθῆκες διαβίωσης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας κατὰ τὴ μετὰ τὸ 1980 χρονικὴ περίοδο, ἐπιδεινώθησαν καταφανῶς, ὥστε νὰ πιθανολογεῖται πῶς μᾶλλον παρὰ ἄνοδος τῆς κατὰ τὴ γέννηση προσδοκωμένης ζωῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ υἰοθετηθεῖσα ἄποψις ἀντιπροσωπεύει συνεπῶς ἓνα συμβιβασμὸ τῶν ἀνωτέρω δισταμέων ἀπόψεων.

Πολὺ πιὸ δύσκολος ἦταν ἡ προϋπόθεσις σχετικὰ μὲ τὴ μελλοντικὴ πορεία τῆς γεννητικότητος. Ὁ ἄγνωστος ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράγων εἶναι τὸ αἶτιο, ἢ τὰ αἶτια, ποὺ προκάλεσαν τὴ σημαντικὴ μετὰ τὸ 1980 καθίζηση τῆς γεννητικότητος τοῦ ἀστικοῦ μας πληθυσμοῦ. Ὑπεύθυνοι εἶναι ἄραγε ἡ βαθειὰ οικονομικὴ κρίσις, ὁ ὑψηλὸς πληθωρισμὸς καὶ ἡ ἀνεργία, ἡ προϊούσα χειροτέρευσις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῶν μεγάλων πόλεων, ἡ ὁ κλονισμὸς τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας, μὲ τὴν ἀποστέρηση τῶν παραδοσιακῶν του ἐρεισμάτων, καὶ τὴν ἐξανέμιση τῆς πίστεως πρὸς τὴν ἀκίνητη περιουσία, τὴν παιδεία, τὴ μόρφωση, τὴ δημιουργικὴ σκέψη καὶ τὴ συστηματικὴ ἐργασία, τὴν ἰσονομία τέλος καὶ τὴν ἀξιοκρατία, τοὺς ὄραματισμοὺς δηλαδὴ τῶν γονέων μὲ τοὺς ὁποίους νανοῦριζαν παλαιότερα τὰ παιδιά τους. Δύσκολος πράγματι εἶναι ὁ καταλογισμὸς τῆς εὐθύνης στοὺς ἀνωτέρω, καὶ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας τῆς σημερινῆς κακοδαιμονίας μας. Καὶ ἡ παράκαμψις τοῦ ἀδιεξόδου ὁδήγησε στὴν υἰοθέτηση μιᾶς συγκρατημένης διὰ τὸ μέλλον κατιούσης ροπῆς τῆς γεννητικότητος, μὲ 10,48 γεννήσεις ἐπὶ 1000 κατοίκων γιὰ τὴν περίοδο 1985-89 (ἔναντι 11,73 διὰ τὸ 1985 καὶ 15,36 διὰ τὸ 1980), 8,53 γιὰ τὴν πενταετία 1990-95 καὶ 7,26 γιὰ τὴν τελευταία 1995-99.

Μὲ τίς δυὸ ἀπλὲς ἀλλ' ὄχι τελείως ἀπίθανες προϋποθέσεις (ἀπουσιάζει ὁ παράγων τῆς μεταναστεύσεως) ἔγινε ἡ κατὰ φύλο καὶ ὁμάδες ἡλικιῶν μετακίνησις τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὰ ἔτη 1990, 1995 καὶ 2000 (πίναξ 5, σχῆμα 5). Τὰ εὐρήματα εἶναι ὄντως ἐντυπωσιακά. Ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν δέκα περίπου ἑκατομμυρίων κατοίκων κατὰ τὸ 1985, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ὑποχωρεῖ στὰ 9,5 ἑκατομμύρια κατὰ τὸ

Σχήμα 5. ΕΛΛΑΣ. Πυραμίδες (επάλληλοι κατά φύλον και ηλικίαν ομάδες πληθυσμού επί 100 του συνόλου άμφοτέρων τών φύλων) κατά τήν άπογραφήν 1981 και κατά προέκτασιν, κατά τὸ τέλος τοῦ 2000 αἰῶνος. Ἡ σημειωθείσα τελευταίως προοδευτική (κάτω τοῦ ὀρίου ἀσφαλείας τοῦ πληθυσμοῦ) μείωσις τῶν γεννήσεων διαβιβρώσκει τίς βρασιές στιβάδες, με κίνδυνο ἀνατροπῆς τῆς πυραμίδος, ἐνὸς διατηρεῖται ἀκόμη ἀνέταφον τὸ «τῶνιμον» τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ (στικτὲς στοιβάδες), ἐνδειξίς ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη καιρὸς δράσεως γιὰ τήν καταπολέμησιν τῆς σημειωθείσης ἐντόνου ὑπογεννητικότητος.

ΠΙΝΑΞ 5.

ΕΛΛΑΣ. Προβολή του πληθυσμού (χιλιάδες) δια τὰ ἔτη 1990, 1995 καὶ 2000. Προϋποθέσεις: Προοδευτικὴ ἀλλὰ συγκρατημένη μείωσις τῆς γεννητικότητος καὶ σταθερὰ (Πίνακες ἐπιβιώσεως 1980) θνησιμότης.

Ἡλικία	1990		1995		2000	
	Ἄρρενες	Θήλειες	Ἄρρενες	Θήλειες	Ἄρρενες	Θήλειες
0-4	264,2	247,0	215,1	201,1	183,5	171,5
5-9	339,3	317,4	263,2	246,3	214,3	200,5
10-14	368,5	344,2	338,8	317,0	262,8	246,0
15-19	360,8	339,5	367,4	343,7	337,7	316,5
20-24	399,5	369,9	359,2	338,9	365,7	343,1
25-29	372,6	349,1	397,4	369,1	357,3	338,1
30-34	343,6	350,1	370,4	348,2	395,0	368,1
35-39	334,8	327,1	341,2	349,0	367,7	347,1
40-44	328,8	333,1	331,8	325,6	338,1	347,4
45-49	272,2	291,2	324,4	330,6	327,4	323,1
50-54	307,3	338,6	266,2	287,4	317,3	327,3
55-59	314,2	347,6	295,3	330,7	255,7	280,7
60-64	283,4	312,8	293,4	333,0	275,8	316,8
65-69	198,5	226,8	252,7	289,7	261,7	308,4
70-74	145,6	187,3	164,7	198,8	209,7	253,9
75-79	128,6	172,4	108,3	150,3	122,6	159,5
80-84	78,7	110,2	81,4	120,4	68,6	105,0
85+	36,3	57,1	39,3	61,0	40,6	66,7
Σύνολο	4.876,9	5.021,4	4.810,1	4.940,8	4.701,5	4.819,7
Γενικὸ Σύνολο	9.898,3		9.750,9		9.521,2	

2000, μία ἀπώλεια ἀπὸ 450 περίπου χιλιάδες ψυχές (-5%). Ἐὰν ὁμως συνεχιζόταν ἡ μέση ἀυξητικὴ κατ' ἔτος ροπὴ (+ 0,77%) τῆς πρὸ τοῦ 1980 15ετίας, ἡ ἀρχὴ τοῦ 21ου αἰῶνος θὰ εὑρίσκει τὴν Ἑλλάδα μὲ ἕνδεκα περίπου ἑκατομμύρια κατοίκους, τὸ μεγαλύτερο δηλαδὴ μέγεθος ποῦ σημειώθηκε ποτὲ κατὰ τὴ μακροαίωνα ὑπόστασή της. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι, σύμφωνα μὲ τὶς πρόσφατες (1985) ἐκτιμήσεις τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 2000 θὰ ἀνέρχε-

ται πιθανώς σε 10,5 έκτμ. και ή προσδοκωμένη κατά τή γέννηση ζωή (μ. ο. άρρένων και θηλέων) σε 74 έτη, όσο δηλαδή και κατά τó 1980.

Άλλά μολονότι χάθηκε ή παραπάνω εύκαιρία, ή άναμενομένη μέχρι τó 2000 μικρά συρρίκνωσις τού πληθυσμού τών Έλλήνων αντιπροσωπεύει τó μικρότερο επί τού προκειμένου κακό. Μεγαλυτέρα ζημία γίνεται άπό τή διάβρωση τών βασικών στιβάδων (έλλιπής πληθυσμός κάτω τών 15 έτών), συνεπεία τής όποιας ή πυραμίς τού 2000, γίνεται άσταθής και έτοιμόρροπος. Άπό τó άλλο όμως μέρος, ó πληθυσμός τών γυναικών 20-35 έτών, πού κατά κύριο λόγο έπωμίζεται τó έργο (με 81% τών κατ' έτος γεννήσεων) για τήν άνανέωση τών γενεών, παραμένει άνεπαφος, όπως δείχνουν αί τρείς στικταί στιβάδες τού σχήματος 5. Αυτό σημαίνει ότι ή δημογραφική μας ύποτονία είναι άκόμη άνάτάξιμος, άρκει νά απομονωθούν και καταπολεμηθούν τά αίτια πού προκαλούν τήν ύπογεννητικότητα. Έάν αυτό δέν γίνει έγκαίρως, ή διάβρωσις τής πυραμίδος θά προχωρήσει (ώς άλλη γάγγραινα) πρós τά πάνω, και όταν κολοβωθούν οί πολύτιμες στιβάδες τών ανθρώπων τής άναπαραγωγικής και παραγωγικής ήλικίας και άποσκελετωθεί ή πυραμίς, ή περαιτέρω έπιβίωσις τού πληθυσμού, με τήν τωρινή του μορφή και όργάνωση, καθίσταται προβληματική και άμφίβολος.

Άντιμετωπίζουμε σήμερα μία κρίσιμη βιολογική έξασθένηση, με τόν πληθυσμό τής υπαίθρου χώρας σχεδόν ύπό διάλυση, κι εκείνον τών άστικών κέντρων με βαρειάς μορφής ύπογεννητικότητα και προϊούσα μόλυνση (και άλλόιωση) τού φυσικού περιβάλλοντος. Χάθηκε άτυχώς πολύτιμος χρόνος άπό τότε πού για πρώτη φορά έπισημάνθηκε ó κίνδυνος τής έπερχομένης δημογραφικής λαίλαπος. Η Πολιτεία δέν άντέδρασε ούτε όταν ή άγροτική Έλλάς έχανε τούς νεαρούς ανθρώπους της, τούς ύποψηφίους δηλαδή γονεΐς και παραγωγούς ύλικών άγαθών, και οί κατ' έτος θάνατοι άρχισαν νά ύποσκελίζουν τόν άριθμό τών γεννήσεων.

Άλλά δέν φθάσαμε άκόμα τó σημείο τής τελικής καταρρεύσεως. Έάν κατά τά έπόμενα λίγα χρόνια, μπορέσουμε νά δείξουμε μιá πιό ρόδινη εικόνα για τó παρόν και τó μέλλον τής πατρίδος μας, έάν ενισχύσουμε, άντι ν' άποθαρρύνουμε, τó πανάρχαιο θεσμό τής οίκογενείας με 2,5 έως 3 παιδιά κατά μητέρα, έάν βελτιώσουμε τή χωροταξική κατανομή ανθρώπων και οίκονομο-κοινωνικών μονάδων, ώστε παντού νά καλύπτονται οί βασικές τού πληθυσμού άνάγκες, και νά βρίσκει έπικερδή έργασία τó πλεονάζον έργατικό δυναμικό, έάν προωθηθούν οί συνθήκες ίσοπολιτείας, άξιοκρατίας και πραγματικής δημοκρατίας, μέσα σ' ένα κλίμα άμοιβαίας έμπιστοσύνης, αίσιοδοξίας και γενικής εύημερίας, τότε θά διορθωθούν και πάλι οί

σήμερον χωλαίνουσαι δημογραφικαί ἐξελίξεις καὶ τὸ ἔθνος θὰ συνεχίσει τὴ λαμπρὴ ἢ ἀσήμαντη παρουσία του στὸ προσκῆνιο τῆς ἄγραφης ἀκόμα ἱστορίας. Οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὄχι μόνον οἱ φυσικοὶ πόροι ἢ τὰ πολιτικὰ κόμματα, ἀπαρτίζουν τὴν ἀλκὴ καὶ τὸ κύρος μιᾶς χώρας, κι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται περισσότερη κατανόηση καὶ φροντίδα ἀπὸ τὸ κράτος, συνεχὴ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση ἀπὸ τοὺς ἐπαίτοντας καὶ φυσικά, τὴ συμπαράσταση ὄλων μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Β. Βαλαώρα, «Τὸ Δημογραφικὸ Πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἐπίδρασις τῶν Προσφύγων». Διατριβὴ ἐπὶ Ὑφηγεσία, Ἀθῆναι, 1939.
 2. Β. Βαλαώρα, «Δυσμενεῖς αἱ Δημογραφικαὶ μας Προοπτικαί». Νέα Οἰκονομία, 1965.
 3. Β. Βαλαώρα, «Ὑπογεννητικότης τῶν Ἑλλήνων καὶ Προκληταὶ Ἐκτρώσεις». Πρακτικὰ Ἰατρικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, 1969.
 4. Β. Βαλαώρα, «Οἱ Δημογραφικῶς Προβληματικῆς Ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος». Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1984.
 5. Β. Βαλαώρα, «Ἑλληνικοὶ Πίνακες Ἐπιβιώσεως 1980». Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1984.
- United Nations «World Population Chart», 1985.
- Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος.. Δημοσιεύματα ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

SUMMARY

The Present and the Future of the Population of Greece.

The recent demographic transition from the wasteful to the controlled phase of human replacement in Greece (fig. 1), was firmly established only in the urban population, while that of the rural areas was regressed to a rapid deterioration (fig. 2). This was due to an intensive out-migration of young peasants of both sexes, which caused a progressive fall of the birth-rate and a gradual rise of the death-rate due to the incidental aging of the population. Imprinted in the 1981 population census was a deficit in rural Greece, of about 100.000 men and 200.000 women in the age groups 20 to 40 years, (fig. 3) and also, a smaller child population against an inflated group of those beyond the age of 65 years old.

From 1980 onwards, a severe subnatality occurred also in the urban population, with the disquieting effect, the falling of Greece's total-fertility-rate from

2365 births in 1975 to only 1677 in 1985. This alarming event is connected with a gradual deterioration of living conditions in Greece, as manifested by a similar fall observed in the per capita national income, in the losses sustained by the merchant marine (fig. 4) and other indicators. All that leads to a much distorted and unstable population pyramid, as projected for the year 2000 (fig. 5) However, the mainly reproducing female population (between 20 and 35 years old, dotted bands in fig. 5) is still unimpaired, a fact that permits the hope of a gradual demographic recuperation, providing that adequate restorative measures are soon to be taken by the state and the people of this small country.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **I. Παπαδάκης** λέγει τὰ ἑξῆς:

Τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαιότατο. Ὅπως εἶπε ὁ κ. Μούσουλος, ἡ μεγαλύτερα ἐλάττωση τῶν γεννήσεων στὰ χωριὰ ὀφείλεται στὸ γέραςμα τοῦ πληθυσμοῦ· μετανάστευσαν οἱ νέοι καὶ ἔμειναν οἱ γέροι. Ἴσως νὰ ἐπιδρᾷ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πολλὲς γυναῖκες πηγαίνουν καὶ γεννοῦν στὰς πόλεις. Ἡ ἐλάττωση τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἀπασχολεῖται στὴ γεωργία ὀφείλεται στὸ γεγονός, ὅτι τώρα μὲ προχωρημένη τεχνολογία (παραγωγικότερες ποικιλίες, λιπάσματα, ζιζανιοκτόνα φάρμακα, μηχανὲς γιὰ τὴν καλλιέργεια, συγκομιδὴ, κ.λ.π.) ἀρκοῦν 5% τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ νὰ παράγουν ὅσα χρειάζεται ὅλος ὁ πληθυσμός. Πρὶν ἀπὸ ἕνα αἰῶνα τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἦταν 80-90%. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ ἐλάττωση αὐτὴ παρατηρεῖται σὲ ὅλες τὶς χῶρες. Καὶ στὶς πολὺ προηγμένες τὸ ποσοστὸ τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἔχει κατεβεῖ κάτω καὶ ἀπὸ 5%, ἐνῶ σὲ μᾶς εἶναι ἀκόμη κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ 25%. Τὸ κακὸ εἶναι ὅτι ὡς τώρα, οἱ γεωργοὶ ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ τὰ χωριὰ ἔβρισκαν δουλειὰ στὶς πόλεις ἢ στὸ ἐξωτερικό. Τώρα ὅμως βρισκόμασθε σὲ περίοδο παγκόσμιας οἰκονομικῆς κρίσης μὲ μεγάλη ἀνεργία, τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια θὰ εἶναι πιθανῶς πολὺ μεγάλη. Ἐνας ἀνεργὸς στὸ χωριό, ἰδίως ἂν ἔχει σπίτι καὶ κανένα χωραφάκι, μπορεῖ ὄπωςδήποτε νὰ ζήσει. Στὴν πόλη πρέπει νὰ τὸν συντηρεῖ τὸ Κράτος. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλονται μέτρα γιὰ νὰ συγκρατηθεῖ ὁ γεωργικὸς πληθυσμὸς στὰ χωριὰ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ βελτίωση τῶν βοσκοτόπων (;), οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸ ἕνα τρίτο περίπου τῶν γαιῶν τῆς χώρας, ὅσο περίπου καὶ οἱ καλλιεργούμενες γαῖες. Οἱ δυνατότητες μὲ τὰ ζιζανιοκτόνα, κ.λ.π. εἶναι σημαντικῆς. Πρέπει νὰ καλλιερευσεῖ ἢ διαχειρίσει. Δὲν εἶναι δυνατόν ὁ καθένας νὰ βάζει ὅταν θέλει, καὶ ὅσα θέλει ζῶα στὴ βοσκή. Τὴ διαχείριση πρέπει νὰ τὴν ἔχει κάποιος ποὺ ἐνδιαφέρεται, ἔχει συμφέρον, γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς βοσκῆς. Οἱ βοσκοὶ πρέπει νὰ πληρώνονται καλά. Σήμερα τὰ κορίτσια δὲν παντρεύονται μὲ βο-

σκούς, και αυτός είναι ένας λόγος τῆς ἐγκατάλειψής τους. Θὰ πρέπει νὰ βελτιωθοῦν οἱ συνθήκες ζωῆς στὰ χωριά (ιατρικὴ περίθαλψη, δρόμοι κ.λ.π. Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν βιομηχανίες, στὶς ὁποῖες οἱ γεωργοὶ νὰ βρίσκουν συμπληρωματικὴ ἐργασία, πράγμα ποὺ γίνεται σήμερα σὲ πολλὲς χῶρες. Ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει γίνῃ, ὅταν ἡ κατανάλωση ἀγαθῶν διαρκῶς αὐξάνονταν, καὶ ἐγκαθίσταντο νέες βιομηχανίες. Τώρα μὲ τὴν κρίση ἡ κατανάλωση ἐλαττώνεται, καὶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, κλείνουν βιομηχανίες. Ὁ τουρισμὸς στὰ χωριά, ἀπὸ συνταξιούχους, κ.λ.π., ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ χωριό, θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσει.

Ὡς πρὸς τὴν παρατήρηση τοῦ κ. Ἀρτεμιάδη, πῶς συμβαίνει στὶς πτωχὲς χῶρες νὰ αὐξάνει ὁ πληθυσμὸς, καὶ σὲ μᾶς ἡ οἰκονομικὴ κρίση νὰ ἔχει τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, πρέπει νὰ γίνῃ διάκριση μεταξὺ χωρῶν, ποὺ ἦταν πάντα πτωχὲς καὶ χωρῶν, ποὺ ἦταν πλούσιες καὶ ἔγιναν πτωχὲς. Στὶς πρῶτες ἡ φτώχεια εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο, ἐπὶ πλέον δὲν γίνεται χρῆση ἀντισυλληπτικῶν, κ.λ.π.· καὶ ὁ πληθυσμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ αὐξάνει. Στὶς δεύτερες ἡ πτώχεια εἶναι ἀνυπόφορη, χρησιμοποιοῦσαν ἀντισυλληπτικά, κ.λ.π., καὶ τώρα ποὺ πτώχυναν, περιορίζουν ἀκόμη περισσότερο τὶς γεννήσεις.